

**НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ПІВДЕННОГО СУДАНУ: ІНТЕРЕСИ ТА ПОЗИЦІЇ
РЕГІОНАЛЬНИХ ГРАВЦІВ**

У статті розглядається регіональний аспект проблеми Південного Судану напередодні референдуму про його самовизначення. Аналізується політика найбільш зацікавлених у цьому питанні держав регіону, таких як Єгипет, Лівія, Кенія, Уганда, Ефіопія, Еритрея. Автор намагається визначити їхні життєво важливі інтереси та прояснити позиції стосовно вірогідного проголошення Південним Суданом незалежності.

Ключові слова: Південний Судан, незалежність, етнополітичний конфлікт, інтернаціоналізація конфлікту, Єгипет, Лівія, Кенія, Уганда, Ефіопія, Еритрея.

Шуляк С. В.

**НЕЗАВИСИМОСТЬ ЮЖНОГО СУДАНА: ИНТЕРЕСЫ И ПОЗИЦИИ
РЕГИОНАЛЬНЫХ ИГРОКОВ**

В статье рассматривается региональный аспект проблемы Южного Судана накануне референдума о его самоопределении. Анализируется политика наиболее заинтересованных в этом вопросе государств региона, таких как Египет, Ливия, Кения, Уганда, Эфиопия, Эритрея. Автор пытается определить их жизненно важные интересы и прояснить позиции относительно вероятного провозглашения Южным Суданом независимости.

Ключевые слова: Южный Судан, независимость, этнополитический конфликт, интернационализация конфликта, Египет, Ливия, Кения, Уганда, Эфиопия, Эритрея.

Shulyak S.

**SOUTHERN SUDAN INDEPENDENCE: REGIONAL PLAYERS' INTERESTS
AND ATTITUDES**

This article deals with the regional aspect of Southern Sudan problem on the eve of referendum about its self-determination. The policy of the most interested states in this region such as Egypt, Libya, Kenya, Uganda, Ethiopia, Eritrea is analyzed. The author tries to determine their vital interests and clarify their attitudes toward probable proclaiming independence by Southern Sudan.

Key words: Southern Sudan, independence, ethno-political conflict, conflict internationalization, Egypt, Libya, Kenya, Uganda, Ethiopia, Eritrea.

Конфлікт у Південному Судані – один з найбільш тривалих етнополітичних конфліктів у Африці, що призвів до двох кривавих громадянських воєн (1955 – 1972 рр., 1983 – 2005 рр.). Підписання, у січні 2005 р., центральним урядом Судану та Суданським народно-визвольним рухом (СНВР) Всеохоплюючої мирної угоди (ВМУ), яка закріпила за Півднем право на самовизначення, поклато край збройній фазі конфлікту. Референдум щодо майбутнього південних штатів має бути проведений у 2011 р., і враховуючи настрої політичної еліти та населення Півдня, більшість експертів очікує, що результатом, скоріше за все, стане проголошення незалежності. Утворення нової держави, незалежно

від того станеться це мирним шляхом, чи спричинить відновлення збройного протистояння (а такий варіант розвитку подій не виключається, адже залишаються не врегульованими багато принципів питань у відносинах між Півднем і Північчю), безпосередньо зачіпає життєві інтереси деяких регіональних і світових гравців, які, безумовно будуть намагатися вплинути на ситуацію.

Враховуючи високий ступінь інтернаціоналізації південносуданського конфлікту, залучення до нього, у різних формах, як сусідніх із Суданом країн, так і зацікавлених у його ресурсах потужних світових акторів, об'єктивно змушує дослідників приділяти значну увагу впливу зовнішніх гравців. Багато експертів схильні розглядати ситуацію на півдні Судану крізь призму загострення боротьби провідних економік світу за доступ до дефіцитних енергетичних ресурсів. Передусім, це стосується США та Китаю, яких розглядають як провідних зовнішніх гравців. Цей аспект конфлікту розглядають у своїх працях Д. Лардж [1], Жао Хонг [2], П. Верней [3], Дж. Світцер [4], І. Зіада [5], Л. Петі [6]¹.

Дещо в затінку залишається питання про позиції провідних регіональних акторів. Враховуючи той факт, що суміжні з Суданом країни, зокрема Єгипет, Лівія, Кенія, Уганда, Ефіопія, Еритрея вже достатньо давно, у тій чи іншій формі втягнуті до південносуданського конфлікту, це не можна вважати виправданим. Безумовно, не можна сказати, що регіональний аспект проблеми Південного Судану повністю залишився поза увагою дослідників. У різному ступені його торкалися Е. Граверт [8], К. Адар [9], П. Мамед-заде [10], Е. Панфіленко [11], Н. Тихомиров [12]. Звичайно, їхні дослідження не є вичерпними, з одного боку, через те, що у центрі уваги авторів знаходяться дещо інші питання, а з іншого – через те, що обставини, які впливають на формування політики держав регіону стосовно конфлікту у Південному Судану, з часом змінюються, а тому, вимагають постійної уваги та аналізу. Певною мірою це завдання вирішують аналітичні матеріали різноманітних дослідницьких організацій, таких як International Crisis Group (ICG), одна з останніх доповідей якої була присвячена саме регіональному виміру незалежності Південного Судану [13].

Мета даної статті – визначити життєво важливі інтереси провідних регіональних гравців – Єгипту, Лівії, Кенії, Уганди, Ефіопії, Еритреї у Південному Судані та прояснити їхні позиції стосовно вірогідного проголошення його незалежності.

Перед тим як перейти до безпосереднього аналізу позицій зазначених країн розглянемо історію розвитку цього конфлікту, який має глибоке історичне коріння. На півночі та у центрі країни, внаслідок арабської експансії з Єгипту, що почалася у VII ст., поширилися арабська мова та арабсько-мусульманська культура. На півдні, який відділений від решти країни географічними кордонами (гори та тропічні болота), мешкають негроїдні племена (дінка, нуер, шиллук та інші), що сповідують анімізм і християнство та використовують у спілкуванні близько 70 мов. Історично між Півднем і Північчю склалися достатньо неприязні стосунки. Тривалий час мусульмани з Півночі намагалися поширити іслам на Півдні і розглядали його чорношкіре населення як об'єкт работоргівлі. Спільне англо-єгипетське управління Суданом (кондомініум) у першій половині XX ст. лише закріпило цей розкол. Британська адміністрація для зміцнення своєї влади заохочувала етнічний і політичний сепаратизм Півдня. До 1946 р. вона управляла ним як окремим регіоном і навіть мала наміри приєднати до більш близької йому Британської Східної Африки (майбутні Кенія, Уганда, Танзанія та Занзібар).

На час проголошення незалежності у січні 1956 р. Судан фактично був штучним утворенням, поєднанням двох автономних регіонів: економічно відносно розвинутої арабсько-мусульманської півночі та нерозвинутого християнсько-анімістичного „чорного” Півдня. Центральний уряд у Хартумі, ключові позиції в якому зайняли мусульмани,

¹ Авторський аналіз цього аспекту проблеми див. [7].

відмовився виконати обіцянки щодо створення федеративної держави, що призвело у серпні 1955 р. до повстання у військових частинах на Півдні. Це стало початком так званої Першої суданської громадянської війни (1955 – 1972 рр.). У 1963 р. повстанці утворили організацію „Анья-Нья” („Жало змії”), що очолила збройну боротьбу з центральним урядом. Вони отримали підтримку від деяких сусідніх країн та Ізраїлю. Їм вдалося встановити контроль над більшою частиною південних провінцій і змусити центральний уряд піти на переговори. Підписання в 1972 р. Аддіс-Абебської угоди призвело до припинення громадянської війни та надання Півдню внутрішньої автономії.

Збройний конфлікт відновився у 1983 р. і отримав назву Другої суданської громадянської війни (1983 – 2005 рр.). За своїми гуманітарними наслідками вона стала одним з найбільш трагічних збройних конфліктів другої половини ХХ ст., який забрав життя близько 2 млн. осіб, а ще 4 млн. стали біженцями [14, с. 303]. Головною причиною нової війни стала політика „арабізації” та „ісламізації” країни, яку ініціював тодішній президент Дж. Німейрі. Крім того, до етно-релігійних протиріч додалися економічні – після початку, у 1980-х рр., видобутку нафти на Півдні, конфлікт став ще й боротьбою за контроль над нафтовими ресурсами регіону. Головними супротивниками центрального уряду стала Суданська народно-визвольна армія (СНВА), на чолі з Дж. Гарангом, та її політичне крило – Суданський народно-визвольний рух (СНВР). Специфікою цього етапу збройного протистояння стало те, що до нього додалися антиурядові виступи в інших регіонах країни, гострі міжплеменні сутички та боротьба фракцій на Півдні, а також двосторонні конфлікти Судану з деякими сусідніми країнами.

Бойові дії відбувалися з перемінним успіхом. Відчувши безперспективність силових спроб вирішити конфлікт, а також під тиском світової спільноти, передусім США та низки європейських і африканських країн, передусім членів Міжурядової організації з розвитку (IGAD), уряд і повстанці розпочали у 2002 р. переговорний процес. У січні 2005 р. між урядом і СНВР було підписано Всеохоплюючу мирну угоду, яка, зокрема, передбачала надання південним штатам широкої автономії, інтеграцію СНВР до політичного життя країни, розподіл влади та прибутків від продажу нафти, а головне – визнала за Півднем право на самовизначення (було передбачено проведення референдуму щодо майбутнього південних штатів) [15, р. 8].

Фактично від самого початку конфлікту він характеризувався високим ступенем інтернаціоналізації. Конфліктуючі сторони отримували підтримку від регіональних і світових держав. Так, Єгипет і Лівія, як члени Ліги арабських держав надавали військову та фінансову підтримку центральному уряду Судану. Вони є послідовними прихильниками збереження цілісності країни. У свою чергу повстанці отримували підтримку від таких держав як Кенія, Уганда, Ефіопія, Чад, Заір (зараз Демократична Республіка Конго). Ці країни надавали притулок біженцям і дозволили створити на своїх територіях центри підготовки південносуданських партизан². Через них вони отримували і зброю. Такий розподіл симпатій дозволив К. Адару говорити про протистояння у Південному Судані як про „форму протистояння між панарабізмом і панафриканізмом” [9, р. 46]. Ці країни були також занепокоєні загрозою поширення ісламського фундаменталізму на центр якого Судан перетворився у 1990-ті рр., під час перебування при владі Національного ісламського фронту (НІФ), який підтримував ісламістські рухи у сусідніх країнах. Навіть єгипетський уряд, який мав проблеми з власними ісламістами, змінив свою позицію на обережну підтримку повстанців³. Нарешті, слід враховувати, що практично кожна країна регіону має власні повстанські рухи які отримують підтримку з-за кордону (у тому числі і з боку Судану). Підтримка таких рухів у сусідніх країнах фактично є *modus operandi* у регіоні.

² Військовою підготовкою повстанців з „Анья-Нья” опікувалися ізраїльські спеціалісти [9, р. 46]. Ізраїль розглядав Судан як одного із супротивників у арабсько-ізраїльському протистоянні.

³ Стосунки між Суданом та Єгиптом вкрай загострилися у червні 1995 р., після інспірованого суданцями замаху на президента Єгипту Х. Мубарака.

Світові держави також були втягнуті до цього протистояння. На різних його етапах центральний уряд отримував допомогу від СРСР та Китаю. Позиція США щодо проблеми Південного Судану є більш складною і з часом змінювалася, залежно від їх стратегічних інтересів у регіоні та стосунків із режимом у Хартумі. У 1990-х, стурбовані політикою суданського уряду з розповсюдження ісламського фундаменталізму, його тісною співпрацею з Іраном, вони занесли Судан до списку країн, що підтримують тероризм і почали надавати допомогу його опонентам. Так, у 1996 р. Еритрея, Ефіопія та Уганда отримали від США для південносуданських повстанців зброю вартістю 20 млн. дол. [9, р. 47–48]. Лише після того як президент Омар аль-Башир відмовився від союзу з ісламістами та усунув їх від влади, стосунки почали поліпшуватися.

Слід зазначити, що вплив зовнішніх гравців на перебіг конфлікту не вичерпується лише підтримкою або протидією його учасникам. Вони неодноразово висували мирні ініціативи та виступали у якості посередників. Достатньо згадати, що припинення збройного протистояння та укладання, у 2005 р., ВМУ стало результатом миротворчих зусиль країн – членів IGAD (Кенія, Уганда, Ефіопія, Еритрея) за підтримки групи держав, що входять до Форуму партнерів IGAD (США, Великої Британії, Канади, Італії, Нідерландів, Норвегії).

Визначивши „історичний спадок” з яким держави регіону формують свою політику стосовно Південного Судану, спробуємо проаналізувати позиції окремих країн щодо його можливої незалежності.

Кенія традиційно підтримувала СНВА і надавала їй вагому дипломатичну, логістичну та гуманітарну допомогу. Проте, робила вона це більш обережно та виважено ніж інші країни, що дозволило, незважаючи на її явні симпатії до Півдня, та відданість ідеї про його самовизначення, підтримувати більш менш нормальні стосунки із центральним урядом Судану. У якості голови підкомітету IGAD із Судану, вона відіграла ключову роль у досягненні миру та підписанні ВМУ.

Після укладання ВМУ Кенія налагодила тісну співпрацю з урядом Південного Судану у різноманітних сферах. У липні 2006 р. між ними було підписано угоду про технічне, економічне та культурне співробітництво. Кенія виділила декілька мільйонів доларів на відбудову інфраструктури Південного Судану та підготовку державних службовців, а кенійські військові інструктори тренують бійців СНВА і займаються її реорганізацією у регулярні збройні сили. Є данні про постачання Кенією зброї до Південного Судану, проте офіційно вона це заперечує [16; 13, р. 2–3].

Кенія розраховує також реалізувати декілька амбіційних економічних проектів, пов'язаних із Південним Суданом: будівництво нового морського порту в Ламу, на кенійському узбережжі Індійського океану; будівництво мережі залізниць і автомобільних шляхів, що мають з'єднати Джубу (столиця Південного Судану) з Кенією, Угандою та Ефіопією. Обговорюється питання про будівництво нафтопроводу від Джуби до Ламу, що стане альтернативою діючому нафтопроводу до Порт-Судану, через який зараз експортується південносуданська нафта [13, р. 3]. Враховуючи зазначене вище, можна не сумніватися, що Кенія позитивно поставиться до проголошення незалежності Півдня. Проте, як зазначають експерти ICG [13, р. 4] серед кенійського керівництва тривають дискусії щодо можливих сценаріїв проголошення та визнання незалежності, особливо у випадку, якщо референдум не відбудеться так як заплановано згідно з ВМУ, і незалежність буде проголошена одноосібно.

Уганда (і, особисто, її президент Й. Мусевені) є давнім і послідовним союзником СНВА. У 1980-х рр. угандійська армія однією з перших почала надавати їй таємну підтримку. Ці стосунки швидко переросли у відкриту фінансову та військову допомогу і, навіть, у пряму участь у операціях СНВА. У відповідь, Хартум підтримував угандійські антиурядові повстанські угруповання (передусім, так звану „Армію спротиву Господа”, що діє у північних районах Уганди). У середині 1990-х рр. дипломатичні стосунки між Суданом і Угандою були розірвані і залишаються на достатньо низькому рівні. На

проти вагу цьому, стосунки Уганди з Південним Суданом дуже міцні (не в останню чергу через етнічну близькість населення). Багато угандійців мешкають у Південному Судані й навпаки. Деякі угандійські урядовці походять з Південного Судану. В свою чергу, багато членів уряду Південного Судану навчалися в Уганді й мають там власність [13, р. 5].

Незважаючи на значну економічну зацікавленість, головним у формуванні угандійської політики стосовно Південного Судану є питання безпеки. Президент Мусевені є послідовним супротивником поширення ісламського та арабського впливу у регіоні та відчуває особисту неприязнь до О. аль-Башира [13, р. 7]. Але, одночасно, він не бажає відновлення збройного протистояння там, через побоювання, що дестабілізація регіону буде використана угандійськими антиурядовими угрупованнями для активізації своїх дій. Тому, виявляючи прихильність до ідеї незалежності Півдня, угандійське керівництво сподівається, що її буде досягнуто в рамках реалізації ВМУ, за підсумками референдуму. Проте, якщо Хартум спробує заблокувати цей процес Уганда, скоріше за все, не залишиться нейтральною.

Єгипет має давні історичні зв'язки з Суданом і розглядає його як традиційну сферу свого впливу. І цей вплив, особливо на півночі країни, відчувається у багатьох сферах життя. Протягом усього часу протистояння в Південному Судані Єгипет був і залишається послідовним прихильником збереження єдності країни. Саме з такої позиції він виходив надаючи допомогу Півночі і висуваючи, у 1999 р., разом із Лівією, план мирного врегулювання який передбачав збереження єдності Судану [10, с. 77]. Така його позиція визначається декількома факторами. В цій статті ми зупинимося лише на одному з них, який має визначальний вплив на суданську політику Єгипту на сучасному етапі. Йдеться про розподіл водних ресурсів Нілу.

Сьогодні Єгипет має пріоритетний доступ до нільської води. Відповідно до єгипетсько-суданської угоди 1959 р. він щорічно отримує 55,5 млрд. куб. м води. Квота Судану складає 18,5 млрд. куб. м. Разом це складає 87 % усієї води, що забирається з Нілу. Тобто решті країн басейну залишається лише 13 %. Відповідно до англо-єгипетської угоди ще 1929 р. жодна з країн басейну не має права зводити споруди та реалізовувати проекти, що призведуть до скорочення частки Єгипту. Останнім часом вони усе наполегливіше ставлять питання про перегляд існуючих угод, що аж ніяк не влаштовує Єгипет. Його стрімко зростаюче населення потребує усе більшої кількості води, і до 2025 р. навіть існуюча квота буде недостатньою, тому будь-яке її скорочення буде мати катастрофічні наслідки для країни [10, с. 75]. Поява ж нової незалежної держави на Півдні Судану лише посилить позиції тих хто вимагає перерозподілу. В свою чергу, в Єгипту немає суттєвих важелів впливу на політику нової держави, у тому числі й стосовно водного питання. Крім того, він побоюється вірогідного спалаху насильства та загальної дестабілізації регіону після проголошення незалежності.

Разом з тим у Каїрі, здається, вже змирилися з неминучою сецесією Півдня й зараз намагаються налагодити стосунки з Джубою надаючи їй економічну допомогу, щоб покращити свій імідж і досягти прийнятної для себе формули "розлучення".

Ефіопія, як і Уганда, була найважливішим союзником СНВА у останній громадянській війні. Режим Менгісту Хайле Маріама у 1980-ті рр. надавав їй усебічну підтримку, у тому числі й військову. Значною мірою, це була відповідь на підтримку Хартумом еритрейських і тиграїських повстанців у самій Ефіопії. Після повалення Менгісту у 1991 р. стосунки припинилися й СНВА залишила територією Ефіопії, адже нова влада розглядала її як союзника колишнього диктатора. Але, вже у 1993 р. Ефіопія відновила свою підтримку, намагаючись протидіяти Судану як розповсюдженню ісламізму, який дестабілізував ситуацію в країні. Проте війна з Еритреєю, що спалахнула у 1998 р., змусила її знов переглянути свої позиції.

Сьогодні Ефіопія має непогані стосунки як з Півднем так і з центральним урядом у Хартумі. Останній намагається нейтралізувати її дружбу з Півднем налагодженням більш тісних торговельних відносин, зокрема продає нафту за пільговими цінами. Проте,

економічні стосунки Ефіопії з Джибути значно міцніші й постійно розширюються. Принципове значення для неї має вже згадане питання про розподіл водних ресурсів Нілу. Поява нової держави у регіоні – це поява ще одного потенційного союзника у боротьбі за перегляд існуючих квот. Тісні контакти налагоджені у військовій сфері. Ефіопські фахівці беруть участь у реорганізації СНВА та тренуванні її бійців. Як і Кенія, Ефіопія забезпечує надходження до Південного Судану зброї [13, р. 13–14].

Разом з тим, при формуванні своєї суданської політики Ефіопія дуже обережна, враховуючи, передусім, питання регіональної безпеки. Маючи напружені стосунки з Еритреєю, та втягнувшись у сомалійський конфлікт, вона не бажає йти на конфронтацію ще й з Суданом. Крім того, вона має власні проблеми з сепаратистськими рухами які можуть отримати підтримку Судану. Нарешті, Ефіопія побоюється, що відновлення збройного насильства на Півдні, у будь-якій формі, неодмінно поширяться на її територію через тісні етнічні зв'язки народів, що мешкають уздовж спільного кордону, та наявність старих прикордонних конфліктів. Звідси, Ефіопія, хоча й прихильно ставиться до можливої незалежності Півдня, висловлюється з цього приводу значно обережніше за кенійців і угандійців [13, р.14]. При будь-якому підсумку референдуму вона, скоріше за все, займе виважену позицію та буде намагатися спонукати обидві сторони знайти рішення, яке забезпечить збереження стабільності. На позицію Ефіопії, можливо, суттєвим чином вплине й позиція США, з якими вона має тісні партнерські стосунки.

Лівія має найменш визначену позицію стосовно вірогідної незалежності Південного Судану. Значною мірою це пояснюється тим, що процес прийняття рішень з таких питань тут вкрай персоналізований. Усе залежить від особистої позиції Муамара Каддафі.

Лівія не має спільного кордону із Південним Суданом і яких-небудь життєвих інтересів там. У Судані її цікавить інший регіон – Дарфур, де вона відіграє достатньо активну роль. Стосунки цих двох арабських країн завжди були достатньо складними й коливалися від тісної співпраці (і, навіть, спроби об'єднатися в федеративну державу на початку 1970-х рр.) до гострої ворожнечі. На початку 1980-х рр. Каддафі, навіть, надавав фінансову та військову підтримку СНВА, сподіваючись таким чином послабити режим Дж. Німеїрі, якого він розглядав як конкурента у боротьбі за регіональне лідерство.

Позиція Лівії стосовно незалежності Півдня, як вже зазначалося, є невизначеною. Ще у 1999 р., разом із Єгиптом, вона пропонувала план мирного врегулювання, який виходив із ідеї збереження єдності країни. Сьогодні ж Каддафі усе частіше робить заяви щодо готовності визнати результати референдуму та визнати незалежність Півдня [13, р.15].

Еритрея, мабуть, має зробити найбільш складний вибір. У 1990-х рр. вона надавала активну підтримку повстанцям (причому не тільки СНВА але й іншим антиурядовим угрупованням, особливо на сході Судану) у відповідь на підтримку Хартумом ісламістських груп у самій Еритреї. Проте обставини змінилися. На проблему Південного Судану Асмера зараз дивиться крізь призму свого протистояння з Ефіопією, тому намагається підтримувати з Хартумом конструктивні стосунки, які, дійсно, у 2005–2006 рр., суттєво поліпшилися. Враховуючи, що країна фактично опинилася у міжнародній ізоляції через свою підтримку антиурядових ісламістських угруповань у Сомалі, хартумський режим залишається одним із небагатьох її партнерів. Це, звичайно, не може не позначитися на позиції Еритреї стосовно незалежності Півдня. Її керівники, у тому числі президент Ісайяс Афеворкі, вказують, що Еритрея віддає перевагу єдиному “Новому Судану”, хоча й не чинитиме спротиву можливій сецесії Півдня [13, р.16–17].

У підсумку слід зазначити таке. На позиції держав регіону стосовно вірогідного проголошення незалежності Південного Судану впливає ціла низка факторів, зокрема “історичний спадок” їхньої участі у конфлікті, специфіка їхньої участі на останньому етапі, пріоритетні національні інтереси у регіоні. Усі країни, тією чи іншою мірою, готові погодитися з незалежністю Півдня, проте їх конкретна позиція з цього приводу буде, значною мірою, залежати від обставин, у яких її буде проголошено – чи це станеться мирним шляхом, з обопільної згоди сторін, як результат реалізації ВМУ, чи її буде

проголошено в односторонньому порядку, внаслідок зриву мирного процесу, з можливим відновленням збройного протистояння. Перший варіант, безумовно, є найбільш бажаним, враховуючи бажання усіх країн підтримати регіональну стабільність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Large D. Sudan's foreign relations with Asia. China and the politics of "looking east" / Daniel Large. – Pretoria : Institute for Security Studies, 2008. – 20 p.
2. Zhao Hong. China-U.S. Oil Rivalry in Africa / Hong Zhao // The Copenhagen Journal of Asian Studies. – 2008. – Vol. 26, № 2. – P. 97–119.
3. Verney P. Raising the Stakes: Oil and conflict in Sudan / Peter Verney. – Hebden Bridge: Sudan Update, 2000 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sudanarchive.net>.
4. Switzer J. Oil and Violence in Sudan [Електронний ресурс] / Jason Switzer // International Institute for Sustainable Development – April 15, 2002 – Режим доступу: http://www.iisd.org/pdf/2002/envsec_oil_violence.pdf.
5. Ziada I. Oil in Sudan. Facts and Impact on Sudanese Domestic and International Relations [Електронний ресурс] / Ismail S.H. Ziada. – Universidad Autonoma de Madrid, 2006 – Режим доступу: http://www.sudantribune.com/IMG/pdf/Oil_industry_in_Sudan.pdf.
6. Patey L.A. A Complex Reality: The Strategic Behaviour of Multinational Oil Corporations and the New Wars in Sudan [Електронний ресурс] / Luke A. Patey // Danish Institute for International Studies Report. – 2006. – № 2 – Режим доступу: http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports2006/lpa_complex_reality_sudan.pdf.
7. Шуляк С. В. Боротьба за африканські ресурси: “нафтовий” аспект суданської кризи / С.В. Шуляк // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Серія: Питання політології. – 2010. – №885. – С. 249–256.
8. Grawert E. Cross-border Dynamics of Violent Conflict: The Case of Sudan and Chad / Elke Grawert // Journal of Asian and African Studies. – 2008. – Vol. 43, № 6. – P. 595–614
9. Adar K.G. A State under Siege: The Internationalisation of the Sudanese Civil War / Korwa G. Adar // African Security Review. – 1998. – Vol. 7, № 1. – P. 44–53
10. Мамед-заде П.Н. Отношения Египта с Ливией и Суданом в контексте развития межарабских связей в конце XX - начале XXI вв. / П. Мамед-заде // Востокведный сборник (выпуск 6). – М. : Институт Изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – С. 65–85.
11. Панфиленко Э. Н. Отношения Судана с арабскими и африканскими странами / Э. Панфиленко // Ближний Восток и современность. Сборник статей (выпуск 16). – М. : Институт Изучения Израиля и Ближнего Востока, 2002. – С. 328–342.
12. Тихомиров Н.К. Судан: страновой, региональный и глобальный аспекты / Н.К. Тихомиров // Ближний Восток и современность. Сборник статей (выпуск 16). – М. : Институт Изучения Израиля и Ближнего Востока, 2002. – С. 351–359.
13. International Crisis Group. Sudan: Regional Perspectives on the Prospect of Southern Independence [Електронний ресурс] // Africa Report № 159 – 6 May 2010. – Режим доступу: <http://www.crisisgroup.org>.
14. Тихомиров Н.К. Авторитаризм, демократические процессы и урегулирование внутрисуданских конфликтов / Н.К. Тихомиров // Ближний Восток и современность. Сборник статей (выпуск двадцать седьмой). – М. : Институт Ближнего Востока, Институт Востоковедения РАН, 2006. – С. 303–319.
15. The Comprehensive Peace Agreement Between The Government of The Republic of The Sudan and The Sudan People's Liberation Movement [Електронний ресурс] / Sudan People's Liberation Army. – Режим доступу: <http://www.aec-sudan.org/docs/cpa/cpa-en.pdf>.
16. Зинькина Ю.В. Некоторые аспекты взаимоотношений Кении и Южного Судана [Електронний ресурс] / Ю.В. Зинькина. – Режим доступу: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/04-03-10.htm>.